

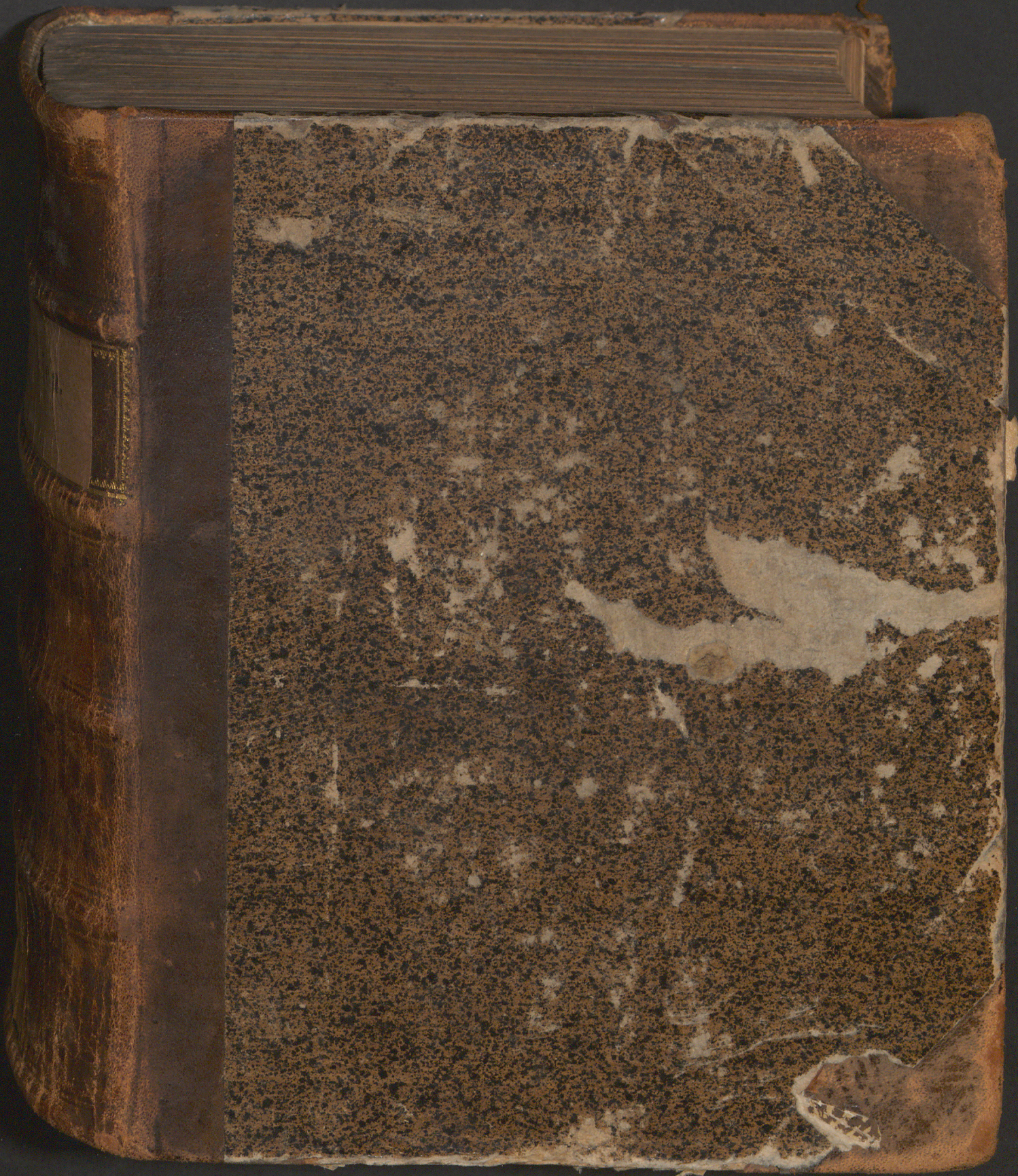
**Dissertatio Inavgvralis De Syneidsei Kekaytriasmen Sive Conscientia Cavterio
Notata Ad Denominationem Divi Apostoli I. Tim. IV. 2. Ex Antiqvitatibvs
Illvstrandam ...**

Gissae: Typis E. H. Lammers, 1745

<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1854343793>

Druck Freier Zugang

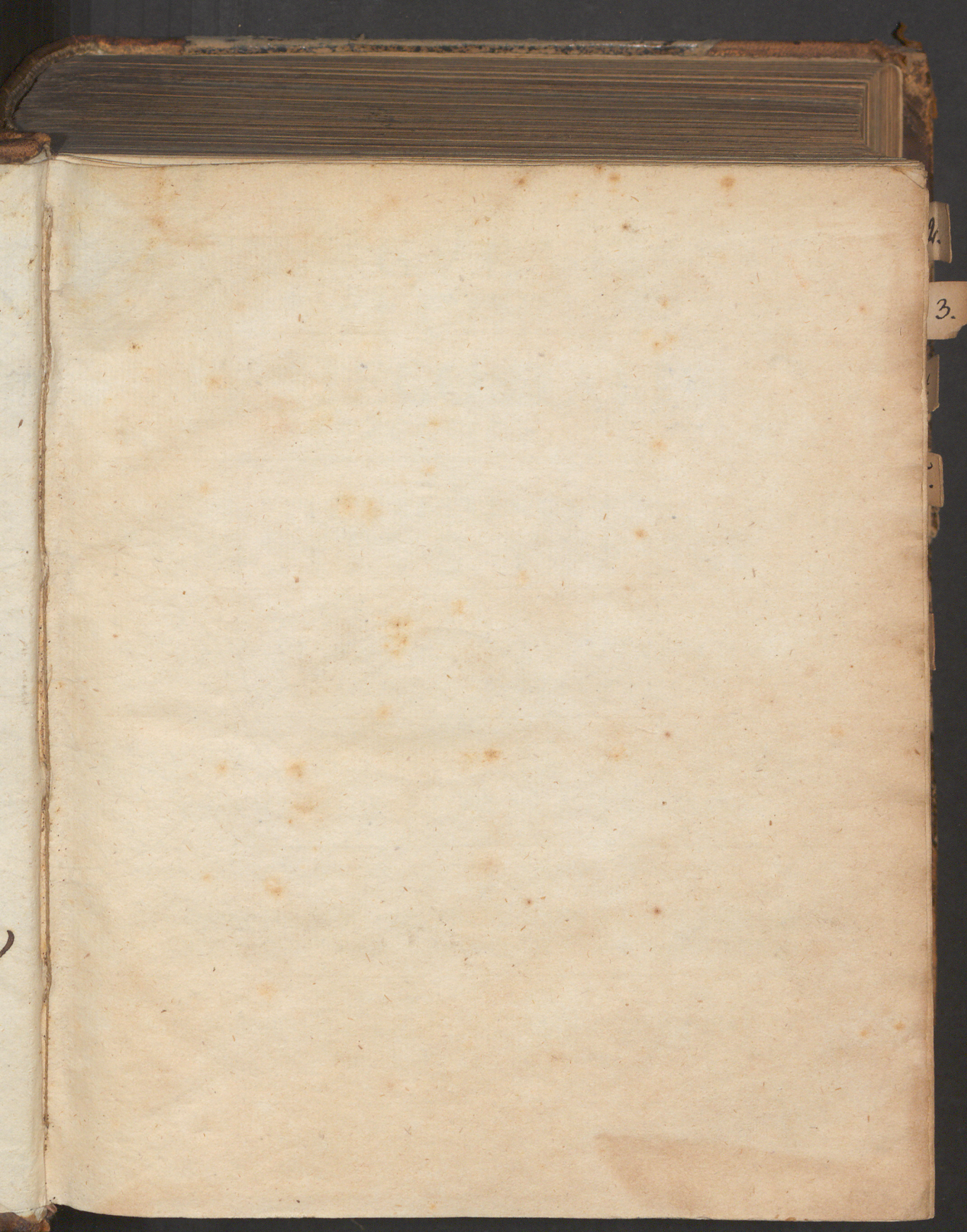

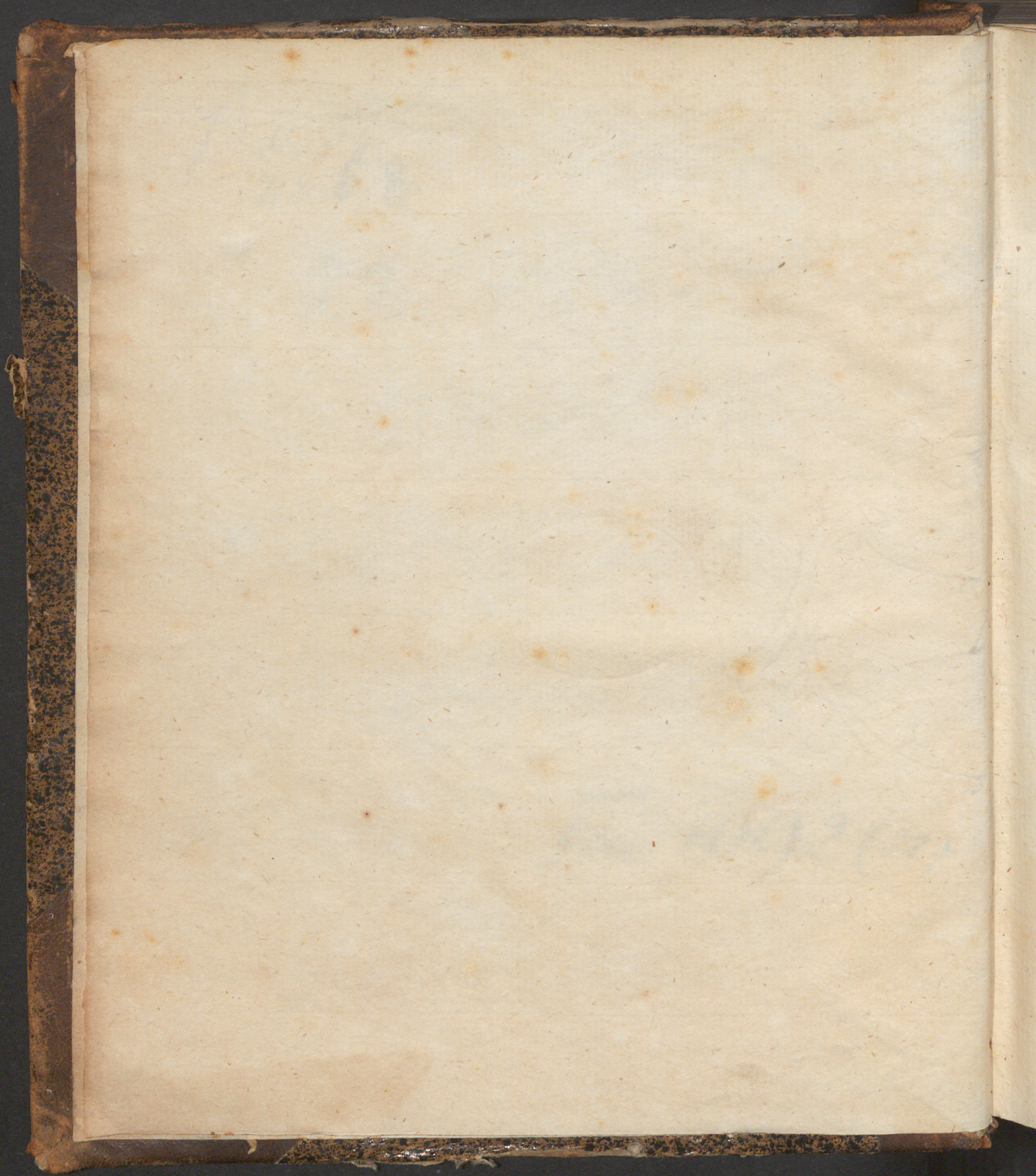
109

a. B.
48. 6. 8.

22

Fa - 1092 (22)

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
ΣΤΝΕΙΑΗΣΕΙ ΚΕΚΑΤΤΗΡΙΑΣΜΕΝΗ,

SIVE

CONSCIENTIA
CAVTERIO NOTATA

AD

DENOMINATIONEM DIVI. APOSTOLI 1. Tim. IV. 2.
EX ANTIQVITATIBVS ILLVSTRANDAM.

QVAM

EX CONSENSV

AMPLISS. ORDINIS PHILOS.

SVB PRAESIDIO

VIRI SUMME REVERENDI EXCELLENTISSIMI
ET AMPLISSIMI

D.ERN.FRID.NEVBAVERI

S. TH. ET ANTIQ. PHILOL. GRAEC. ET ORIENT.

PROF. ORD. STIPEND. PRINCIP. EPHORI

ET DEFINITORIS

COLLEGII PHILOS. H. A. DECANI SPECTATISSIMI

PRO SUMMIS IN PHILOSOPHIA HONORIBVS

RITE CONSEQVENDIS

AD D. XII. AVG. M DCC XXXV.

PVBICO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT

AUCTOR

IOANNES PETRVS SNELL

BRAVBACO - RHENANVS.

GISSAE TYPIS E. H. LAMMERS ACAD. TYPOGR.

VIRIS
PERILLVSTRIBVS GENEROSISSIMIS
ET EXCELLENTISSIMIS DOMINIS
 DOMINO

KILIANO
 DE SCHWARTZENAW

SERENISSIMI HASSIAE LANDGRAVII
 CANCELLARIO
 SANCTIORIS CONSILII MINISTRO
 LEGATO AD CIRCVLI RHENANI SUPERIORIS
 CONVENTVS FEVDORVMQVE PRAEPOSITO

ET
 DOMINO
 IOANNI IACOBO
 DE WIEGER

EIVSDEM SERENISSIMI HASSIAE PRINCIPIS
 MINISTRO STATVS INTIMO
 ET VARIORVM DICASTERIORVM
 PRAESIDI GRAVISSIMO
 ACADEMIAE LVDOVICIANAE
 CVRATORIBVS SOLLERTISSIMIS
 SAPIENTISSIMISQVE
 DOMINIS SVIS CLEMENTIBVS
 ET GRATIOSISSIMIS
 MAECENATIBVS OMNI DEVOTIONIS
 ET PIETATIS CVLTV
 SVBMISSE VENERANDIS

A 2

PRO

25.

24. 26.

23. 27.

28.

29.

30.

PRO
PLVRIMIS INSIGNIS GRATIAE DOCUMENTIS
SIBI SVISQVE EXHIBITIS
HOC QVALECVMQVE STVDII ACADEMICI
SPECIMEN INAVGVRALE
DEVOTISSIMAE PIETATIS MONVMENTVM
ET ANIMI SVBIECTISSIMI PIGNVS
ADNEXO PIO ET ARDENTI VOTO
VT
DEVS OPTIMVS MAXIMVS
ILLIS
IN OMNIBVS PVBLICIS PRIVATISQVE REBVS
SANCTO SPIRITVS SVI ROBORE
PORRO ADSIT
AC IPSOS VNA CVM
FAMILIIS SPLENDIDISSIMIS
AD REIPVBLICAE
ECCLESIAE ET ACADEMIAE SALVTEM
PERPETVA PROSPERITATE
IN SEROS VSQVE ANNOS
FLORENTES CONSERVARE VELIT
CVM OBSERVANTISSIMA MENTIS REVERENTIA
DEDICANDO CONSECRAT
ET SE SVAQVE COMMENDAT
ILLORVM

SVBIECTISSIMVS SERVVS
IOANNES PETRVS SNELL,
PHILOS. ET THEOL. CVLTOR.

CON.

CONSPECTVS.

Introitus, §. 1. quem sequitur
Tractatio, & quidem

I. Theoretica, in qua euoluitur

1. Notio conscientiae in genere, vbi occurrit

Definitio, §. 2.

Subiectum, quod sunt

substantiae rationales, §. 3.

omnes homines, §. 4.

Origo, quae est Deus, §. 5.

Obiectum, actiones liberae om-
nes, §. 6.

Forma, consistit in iudicando de
earum bonitate vel prauitate,
§. 7. 8.

Norma, lex diuina, cuius datur

Definitio, §. 9.

Diuisio, §. 10.

2. Notio caeteris & stigmatibus, vbi occurrit

Definitio & vsus, ex antiqq. eru-
tus, §. 11.

Transductio ad conscientiam, §. 12.

Ratio comparationis desumitur
a subiecto, adiunctis & effecti-
bus, §. 13. - 20.

3. Notio conscientiae caeteritatis in specie, vbi occurrit

Definitio, §. 21.

Causae, & quidem

proxima, §. 22. 23.

remotiores, §. 24.

Effectus triplex, §. 25.

Adiuncta, quae sunt

1. Summa miseria, §. 26.

2. Peccandi licentia, §. 27.

3. Deploranda durities, §. 28.

4. Agnitionis difficultas, §. 29.

5. Ratissima emendatio, §. 30.

31. *zuzatathb onen*

Consequens, quod sunt

Damina grauissima, §. 32.

Exitus saepe desperabundus,
§. 33.

II. Practica, vbi breuissime tantum quaedam, ad hanc materiam per- tinentia, delibantur §. 34. sqq.

§. I.

Conscientiae in sacris litteris plurima tribuuntur prae-
dicata, quibus varii eius status exprimentur: in-
ter quae illud maxime insigne videtur, quod ei a
Paullo Apostolo *1 Tim. IV, 2.* * tribui legimus, cum con-

A 3

scien-

scientiam non nullorum hominum *cauteriatam* esse adserit. Difficilius videtur, veram eiusdem notionem indagare, praesertim cum interpretum in hac re sententiae differant. Et licet passim de ista materia quaedam occurrant; tamen, qui eam ex instituto pertractauerit, vix mihi notus est quisquam. ** De hac igitur instituere disquisitionem in praesenti opusculo, bono cum Deo, nobis animus est. ***

* Verba in textu sacro sic habent: Ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, καὶ καυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν. Loquitur auctor de peruersis hominibus postremi, h. e. nostri saeculi, quos v. l. per varios characteres describit, ut qui 1. a fide deficient, 2. spiritibus impostoribus attendant, 3. doctrinas daemoniorum disseminent, & denique 4. cum simulatione mendacia spargant, & quae sunt reliqua.

** Exstat quidem *diff. theol. de conscientia cauteriata*, Wittebergae 1716. edita, auctore MART. CHLADENIO. Sed quum illa maximam partem polemica sit, & certum scriptum *Anonymi* de conscientia. (*einfältige Untersuchung der Lehre vom Gewissen*.) refutare nitatur, adeoque plane diuersum a nobis scopum intendat; non actum agemus, si de eodem argumento hanc adornemus tractationem, eo potissimum fine, ut ipsum hunc locum breuiter, perspicue, & ordine magis philosophico, cum primis ex *antiquitatibus*, exponamus, omittis, quae ad hunc scopum minus pertinent.

*** At quia parum sumus profuturi nuda verba enodando, quum ipse rei notatae sensus plurimum habeat momenti; deductio mere philologica hic non sufficiet. Itaque ex ipsis sanioris philosophiae & Christianismi fontibus nonnulla ad confirmandam adserctionum nostrarum veritatem delibare licebit, immo oportebit: ita tamen, ut principia moralia fundamenti loco necessario subternenda, tamquam certa & euicta supponamus, aliisque, quorum institutum id postulat, vberius demonstranda relinquamus, ne falces in alienam messem immittere videamur.

§. II.

CAVTERIO NOTATA.

§. II.

Conscientia quid sit, nemini fere ignotum esse potest, in philosophia practica sacrisque litteris non nihil versato. Non errant, qui eam per *facultatem animae rationalis iudicandi de actionibus suis liberis, utrum bonae an malae sint*, definiunt, *

* Non est, cur deductioni vocis grammaticae hic inhaereamus, quum aliunde satis constet, immo per se pateat, quod *Conscientia* apud Latinos & *συνησις* apud Graecos, secundum etymologiam denoter notitiam rei, quam nos cum alio, videlicet Deo, communem habemus: quia per conscientiam de re quadam & ipsi, ut proprii testes, nobis sumus conscii, & Deus omnia se una nobiscum scire luculenter testatur. De qua vocis huius origine legi meretur b. RAMBACHIVS in der *Erklärung. der Ep. an die Roem.* p. 161. (q. itemque *theol. dogm.* tom. II. p. 1738. Alii tamen a voce *conscius* conscientiam tantum derivant, quod homo sibi alicuius rei sit conscius. Ebraei conscientiam per לב sive לבב *cor* exprimere solent, uti in N. T. *καρδια* eo quoque sensu occurrit, quo *testis* quasi *internus* denotetur. Germanice dicitur *Gewissen*, quod quidam, veluti b. I. B. RVDIGERVS noster *diff. de consc. scrupulosa* c. I. §. 4. a certitudine (*gewiss*, *Gewissheit*) derivant, alii idem esse volunt ac *Mitwissen*, ut sic graeco & latino vocabulo accurate respondeat, sicuti Germ. *Gewatter*, compater, idem sit ac *Mitvater*. Ita RAMBACHIVS *theol. dogm.* I. c.

§. III.

Dum in iudicandi facultate consistit conscientia, facile patet, eam *intellectus* esse operationem, quum iudicium ad intellectus facultates referatur. Quare nullis aliis competere eam dicimus, quam substantiis ratione praeditis: siquidem ratio locum habere nequit, nisi facultas distincte cognoscendi adsit, quae intellectus philosophis dicitur,

§. IV.

§. IV.

Hinc etiam prono fuit alueo, *omnes homines* conscientia quadam gaudere, quia intellectus attributum hominis est essenziale, quippe quum eius anima sit spiritus; proinde ille omni homini competat necesse est. Saltem potest fieri, ut quilibet de suis actionibus iudicet, etsi ipse iudicandi actus non apud omnes aeque sese exserat.

§. V.

Quum vero intellectus *Deo* originem debeat, qui spirituum finitorum auctor est; me non monente apparet, conscientiam quoque a *Deo* proficisci, qui eam creaturis suis, a quibus cultum expetit, ut actionum normam impressit; ita ut *diuinum* quid merito vocari possit.

§. VI.

Actiones *liberae*, de quibus conscientia iudicat, illae sunt operationes, quarum ratio sufficiens * in ipsa agentis voluntate, ut causa, deprehenditur: a quibus actiones, quae a voluntate non pendent, neque ab ea dirigi possunt, multum differunt, quippe quae conscientiae iudicio nequaquam sunt obnoxiae.

* Terminum hunc, nostris temporibus receptissimum, in b. IO. HVSSO, martyre illo Bohemo, iam legi observatum est in *dem Hessischen Heb-Opfer* Part. XXIV, p. 370.

§. VII.

Quoniam autem in quouis iudicio *duas notiones inter se comparamus* aut coniungendas aut disiungendas, prout de se inuicem praedicari possunt vel non possunt; etiam conscientia actionibus, de quibus iudicat, certum praedictum attribuit, dum eas vel *bonas* vel *malas* esse declarat.

§. VIII.

CAUTERIO NOTATA

9

§. VIII.

At quaenam actiones *bonae*, quaeue *males* sint, velut in transcurso notare sufficiat: illae scilicet sunt, ut in vulgus notum est, quae legi divinae conformes sunt, hae vero, quae eidem repugnant. Dum autem (quod dubio caret) omnis actio libera aut cum lege consentit, aut ab ea aberrat, sequitur, omnem actionem liberam vel bonam esse, vel malam, exclusis actionibus indifferentibus, ut dici solent, quae nullae dari possunt. Nec minus inde liquet, quod conscientia de singulis actionibus liberis iudicare possit ac debeat.

§. IX.

Lex vero divina nihil est aliud, quam voluntas Dei nobis patefacta de ratione vitam exigendi: sicut in genere voluntas superioris de actionibus eorum, qui sibi parent, quatenus eis innotescit, *lex* dici consuevit; quae ideo ad *obsequium*, aut eo neglecto ad *poenam* obligat; ipsa vero obligandi vis ex imperandi iure, quod superiori in subiectos aut natura aut ex pacto competit, resultat.

§. X.

Ista voluntas de moribus mortalium siue per usum sanae rationis, siue per sacram scripturam nobis patefacta sit, plane perinde est: utraque enim *lex*, tum *naturalis*, tum *positiva*, eandem obligandi vim habet, actionesque, quatenus ei vel conueniunt vel aduersantur, bonas & malas esse ostendit.

§. XI.

Conscientia, de qua haecenus actum, aliquando *καυτηρισμένη*, *cauterisata* seu *cauteriata** dicitur: id quod ulterius nobis considerandum venit. Proinde ante omnia

B

tenen-

tenendum, quid *cauterii* nomine innui solear. Est autem καυτήριον, *cauterium* ** (quod & *cauter* dicitur) *instrumentum ferreum, quo candente corporis pars aduritur, medicinae, vel signi, vel supplicii causa*: Ipsa vero nota, cauterio facta, vocatur σιγμα, *stigma*; & (quod facile patet) qui stigmatibus ejusmodi insignis est, καυτηριωμενος, *cauteriatus* dicitur.

* Nuspam in profanis scriptoribus ista conscientiae denominatio occurrit; itaque ex hoc solo Paulli loco genuinus eius sensus eruendus est: licet antiquorum & recentiorum interpretum observationes nonnihil conferre possint, quae ideo, quoad opus erit, adducentur.

** Quintuplex antiquis cauterii usus erat, *medicus, oeconomicus, militaris, religiosus & politicus*. Ut 1. de *medico* usu loquamur, obtrinebat ille, quum medici in aegrorum corporibus adfectam aliquam partem adurendo *necabant*, ne sana quoque membra a gangraena inficerentur, quod hodiernum fieri solet. Usurpabatur 2) pro *signo domestico*: sic enim *animalibus* ab heris notae imprimebantur, ut amissa recuperari possent, quod & apud nostrates moris est; eodem modo *seruis & mancipiis* olim stigmata vel litterae in fronte incidebantur, ne videlicet aufugere aut latere possent, qui ideo *litterati*, item *caelati* appellabantur, ut habet OTHO GVALTPERIVS in *criticis sacris* h. l. Insignebarur 3) pro *signo militari*. Huc pertinet, quod apud veteres Romanos, *milites* certae legioni adscripti, imperatorum nomina vel insignia cuti impressa gerebant, quibus inter se dignosci possent. Quo etiam referri potest, quod plures gentes ex consuetudine a maioribus tradita *infantibus* recens natis stigmata inurere solebant. Quid? quod apud non nullos notae cuti inflictae *nobilitatis & honoris* signum erant, ut monumentorum vestigia produunt. Applicabatur 4) pro *signo sacro*, veluti idololatrae *Deorum* imagines & characteres corpori inurebant, quibus se in perpetuum consecrauerant; quo spectat locus Levit. XIX. 28. *Caesuram* שרמ *ob animam* siue hominem mor-

CAUTERIO NOTATA.

II

mortuum *non facietis in carne vestra* (qui paganorum in summo luctu erat ritus) & *scripturam* *וַיִּדְּ* *stigmatis non facietis vobis*: ubi illud *ἀπαξ λεγόμενον* *וַיִּדְּ* a quibusdam ex Arabica quadam radice derivatur, quae notat *cauterio* *ussit*. Ita etiam *victimae* apud gentiles, certo Deo sacrae, cui immolandae erant, *cauterio* compungebantur: Immo plures in vetusta ecclesia Christi nomen profitentes, gentiles imitati, *crucis* signum fronti incudebant. Admonebatur denique s) pro *supplicio* & *infamia*, siquidem *seruis fugitiuis* poenae loco certae notae ac figurae inurebantur, tota non numquam facie litteris inscripta: Velut etiam *captivi* & bello devicti characteres captivitatis indices in ultos accipiebant. In primis *calumniatorum* hoc erat supplicium, ut stigmata illis interrogarentur: quin etiam in *fures* *cauterii* impressione actum est: perinde ut ingratus ille hospes, miles, referente SENECA, Philippi regis iussu, infamiae & poenae caussa, stigmatibus signabatur, fronte litteris compuncta: qui mos, maleficos notorios *cauterio* fronti aut tergo impresso infamandi ac puniendi, adhuc in foris viget. Laudandi hic sunt IO. HENR. VRSINVS *analectis sacr.* lib. I cap. LX. ad LXII. p. 91 - - 100. SIGISM. FRID. DRESIGIVS *d. ss. philol. de usu stigmatum apud veteres*, ad Gal. VI. 17. Lipsiae 1733. edita, & in antiquitatum studio versatissimus hodie apud Thorunienfes Rector PET. ZORNIVS *biblioth. Antiq. rom.* I. p. 458. seqq. qui &, quod I. A. FABRICIVS *bibliogr. antiq.* p. 513. vix vnum alterumque scriptorem de stigmatibus laudasset, eo plures, qui de hac materia praeceperunt, p. 461. in medium protulit. Adde cel. BRVNINGS *comp. antiq. graec.* pag. 58. & 74.

§. XII.

Haec si ita, ut natura rei postulat, ad *conscientiam* accommodemus, facile patebit, quid per *conscientiam cauteriatam* diuus intelligat auctor. Sensus enim proprius cum hic locum habere nequeat, (neque enim substantiae

B 2

1pt-

spiritualis facultati stigmatis notae tribui possunt) ad *impro-
prium & figuratam* significationem discedere res ipsa iubet.*

* Quidam existimant, conscientiam cauteriatam denotare quasi *amputatam* siue *resectam*, id est, *nullam*, veluti partes corpo-
ris putres ferro reciduntur. Sed ABR. SCVLTVS in *cri-
tic. sacr.* & ven. ELSNERVS *obs. sacr.* h. l. id refuta-
runt. Etenim cum cauterio non ad amputandum, quod
potius antecedit, sed ad *comburendum* uti soleant, hic ve-
rus esse verborum sensus, mea illorumque opinione, non potest.
Qua occasione id tantum moneo, b. nostrum RVDIGERVM
l. c. §. 10. BALDVINO quoque tribuere hanc explicationem
de cauterio amputationis, seu plenae resectionis, ut nulla ampli-
us sit. Verum ocularis inspectio docet, BALDVINVM post
explicationem suam prolatam ab aliis ita exponi obseruare.

§. XIII.

Primo igitur, quemadmodum cauterio *mancia* &
milites ac *daemonolatrae* signabantur, quorum stigma signo
inseruiebat, quo ab aliis distinguerentur: ita ii homines,
quos apostolus in conscientia cauteriatos esse adserit, *sata-
nae* quasi *signaculum* acceperunt, cuius sunt serui, a quo
captiui tenentur ad eius arbitrium, & in cuius castris mi-
litant, tamquam daemoniorum cultores, quorum doctri-
nam profitentur, vid. v. i. & quorum ideo notas & chara-
cteres, ipsi conscientiae impressos, gerunt, ut noti quasi
sint diabolo, qui sui sint.*

* Perinde ut serui Christi eius sigillum in fronte gestare dicuntur,
quod conscientiam bonam denotare potest, ut ex Ez. IX. 4. Apoc.
IX. 4. & 2 Tim. II. 19. apparet, quo ab impiis discernantur. *Cauter-
ιαυτης* enim, quod ven. IO. ALB. BENIGELIVS in *gnomone*
N. 7. obseruat, idem notat in *malam partem*, quod sigillum
in bonam.

§. XIV.

§. XIV.

Deinde ut ex usu forensi hodie nemo alius stigmate notari solet, quam insignis cuiusdam sceleris reus, * ut sic cauterii monumenta malefactorum antecedentium signa sint; ita conscientia cauteriata in aliis locum non invenit, nisi in hominibus, qui se plurimis & gravibus criminibus obstrinxerunt. Neque enim de alio hominum genere hoc loco Paullus verba facit, quam apostatis, haeresium conditoribus, falsis doctoribus, mendaciorum a-matoribus, aliisque id genus sceleratis viris. **

* Sic BALDWINVS de malefactorum stigmatum locum explicat.

** Inprimis uti fugitivorum & calumniatorum haec erat propria poena, ut criminum notas iniustas circumferrent, quod §. XI. monitum: ita quorum conscientia cauteriata dicitur, improbi veluti sunt serui, a Christo domino profugi, a cuius fide defecerunt, vid. v. 1. immo eius, aut corporis eius mystici membrorum, calumniatores pessimi, cum simulatione mendacia eloquentes, v. 2. adeoque perfidiae signum merito gestantes.

§. XV.

Porro ut nemini cauterii nota prius inuritur, quam flagitii patrati convictus atque damnatus fuerit, ut quae simul poenae loco infligitur: sic eiusmodi homines, qui cauteriatam habent conscientiam, merito pro condemnatis habentur, qui in iudicio diuino, lege promulgato, adsentiente ipsorum conscientia, ut suppliciorum infernalium rei, poenis suis destinantur, & de quibus iusta damnationis sententia, in verbo diuino iamiam lata, exstat.*

* Ita HAMMONDVS, HESYCHIVM sequutus, τὰς κεναινομένης, quasi βεβαιωμένης, eos esse putat, qui ad examen re-nocati, veluti a certioribus, quaestione habita, in culpa esse de-

B 1

prehen-

prehendantur, nec habeant bonam conscientiam: quoniam ei, qui super equuleo tortus deliquisse deprehenditur, quasi homini nequam, notam inurere soliti fuerint veteres. conf. RAMBACHIVS in der Erläuterung über die insf. herm. P. II. p. 1;6.

§. XVI.

Sicuti etiam stigmati character infamis est, & pro indubio ignominiae signo reputatur: ita quorum conscientia cauterii notas habet, ut malefici probrosissimi ante oculos omnium (aut multorum saltem) prostant, per suam peccandi licentiam manifesti fiunt, & in ipsa conscientia vitiorum patratorem, quorum sibi sunt conscii, probra circumferunt: adeoque externe simul & interne ignominia notati, sibi ipsis & aliis pudendi sunt & infames.*

* Sic plerique hunc locum exponunt; quorum ipsa verba adferre libet. ERASMVS ait: *Animum habent stigmaticum ob vitae dedecora, quorum sibi ipsis sunt conscii, ut ferro candenti notantur malefici, stigmatibus cuti impressis.* Similia legis in ISI-DORO CLARIO: *Habent conscientiam iniustam, & quibusdam pravae vitae notis signatam, quae deleri non possunt.* Item in THEOPHYLACTO: *Quia sibi conscii sunt multae impunitatis, propterea conscientia ipsorum indolentes iniustas habet notas sordidae vitae.* Eadem fere apud BENGELIVM gnomone N. T. exstant: *Cauterii, inquit, usus medicus ad sanandum pertinet: hic ergo notatur alius (scilicet forensis) ad infamandum.* Innoscuntur αὐτοκατακρίτοι, Tit. III. II. qui ipsi in sua sibi conscientia, iniustis ei perfidiae maculis, infames sunt: habentes conscientiam non bonam & puram, quippe quam repulerunt; sed utriusque, inquinatam. WOLFIVS cur. philol. & crit. p. 49. indicantur homines, qui criminum sibi conscii, facinorum notas animo impressas circumferunt. Similis fere loquendi forma, a cel. IAC. ELSNERO obs. sac. tom. II. h. I. & ex eo a lauda-

CAUTERIO NOTATA.

15

to WOLFIO iam notata, apud CICERONEM occurrit, *orat. pro domo cap. IX. vbi Pisonem vocat hominem omnium scelerum libidinumque maculis notatissimum.*

§. XVII.

Quemadmodum quoque ille in corpore locus, qui ferro candenti vellicatus est, & in quo stigmatis signum exstat, *impurus* redditur, & ab initio scatet tabo ac cruore, deinde cicatrice obductus, luridum colorem contrahit, & spectantibus nauseam mouet; Ita non sine ratione haec conscientiae denominatio, quae cauteriata vocatur, eius immunditiem & corruptelam designare a non nullis censetur. *

* Eo modo VATABLVS cauteriatam conscientiam per *pollutam* siue *contaminatam* exponit, quia cauterium impressum cutem polluat: vt Tit. I. 18. *conscientiae inquinatae* mentio iniicitur. Immo vt stigmatis turpitudine perennis est, & numquam deleri potest; ita conscientiae cauteriatae labes vsque adeo tenax est, firmiterque inhaeret, vt vix elui valeat, quod infra docebitur: cui electorum *sigillum*, siue *signaculum Dei* immutabile, 2 Tim. II. 19. opponitur.

§. XVIII.

Praeterea cauterio homines scelerosi ideo signantur, vt per hoc conspicuum stigmatis monumentum, in fronte vel alia corporis parte, plerumque manifesta, inuistum, quod in *omnium conspectu* palam circumgestant, a reliquo grege mortalium, tanquam humani generis *purgamenta* & *inquinamenta* probe discernantur, quo magis eos, hac nota insignitos, cauere quisque possit. Eodem modo conscientiae cauteriatae turpitudine adeo insignis redditur, vt nemini facile eiusmodi homines perniciosi

ciosi obsecuri esse possint. Perditissimam enim mentem infreni ac feroci peccandi libidine, qua in vulgus innotescunt, satis superque declarant, ita ut latere vix queant. *

* Ita b. RAMBACHIVS noster in *theol. mor.* p. 575. dicit, eos gestare manifestos characteres vastatae conscientiae & probri interni, quibus a Satana signati sint, haud aliter, ac si carnifex patibuli notam in fronte inusserit, ita ut eos quisvis nosse, eorumque consortium cauere queat, suae salutis cupidus.

§. XIX.

Iam ut ea corporis pars, quae cauterio combusta est, durissimo deinceps callo obducta, omni prorsus sensu exuitur, & ad tactum quasi obbrutescit: Ita ea est conscientiae cauteriatae conditio, ut longo vitiorum exercitio obtusa, paulatim menti stuporem & callum inducat, * & exsequendi officii omnem vim amittat. Quo fit, ut homo tam corruptae mentis sine vlla aut supplicii formidine, aut poenitentiae nota, maximis sese flagitiis commaculare nullus dubitet: quia nulli male factorum sensui, nulli poenae terrori, aut interno conscientiae stimulo, quamdiu in hoc statu perseverat, locus relinquitur. **

* Breuiter, sed egregie, ill. HEINECCIUS *elem. iur. nat. & gent.* l. 1. c. II. §. 43. p. 32. conscientiam, cauterio usam, illustrat. Quomodo, inquit, caro, usque cauterio, omnem amicitiae sensum: ita mens, aduersa criminibus, non sentit miseriam, quam alii non sine horrore contemplantur.

** Talia sunt, quae RAMBACHIVS l.c. p. 576. habet, eos amittere omnem sensum timoris diuini, inque extremam incidere obdurationem; nec legis stimulos, nec plagarum grauitatem persentiscere: vid. Ier. V. 3. unde eis Marc. III. §. πῶρος, cordis durities

CAUTERIO NOTATA.

17

durities adscribitur. Eodem modo THEODORETUS: *Qui magna cum impudentia & audacia mendacia sua spargunt, ita ut ne semel quidem erubescant, quia accusationem conscientiae non sentiunt, non secus ac locus cauterii morte adfectus priorem sensum amittit.* Sic VRSINVS *analect. sacr.* l. 1. c. LXII. p. 98 *effectum conscientiae cauteriatae dicit ἀναισθησίαν, stuporem conscientiae mortuae & cauterere, occisae, ut nihil sapiant aut sentiant.* Denique adscribam b. nostri IO. STEVBERI verba ex tract. de consc. recta, error. & probab. c. I. §. 8. p. 2. Nullam, inquit, conscientiam habere dicuntur, qui consuetudine peccandi obfirmati, nec ante opus patrandum, dictamen conscientiae attendunt, nec post facinus admissum, conscientiae morsum sentiunt, vel divini iudicii metu adficiuntur. Hi dicuntur ἀναισθητές. Eph. IV. 19. id est, indolorii, ut HIERONYMVS vertit, qui dedoluerunt, & callum obduxerunt, ut nullis legis divinae comminationibus terreantur, sed praecipites in peccata ruunt, non sentiendo dolorem in peccatis. Hi notantur etiam per κενωτήγια πύνης τῆς ἰδίας συνείδησις, seu per eos, quorum conscientia cauterio iniusta & stupefacta est, 1. Tim. IV. 2. Haec ἀναισθησία & stupor sensum poenae tollit, sed maxima poena est; Nulla enim poena, quanta poena! AVGVST. *serm.* 37. de verb. Dom. Hic stupor lethargus est, quo fit, ut peccatum aliquando ante fores quiescat Gen. IV. 7. & conscientia sopiatur. Erit tamen tempus, quo expergesceta, magna cum importunitate rem suam agget.

§. XX.

Vt vero, quod ultimum est, hanc vulneris duritiem dolor vehementissimus antecedit, quo membrum ferro ignito tactum adficitur; ita morsus conscientiae atrocissimi instar furiarum mentem excruciant, priusquam in illum stuporem prolabatur; quippe qui non vno momento, sed cum progressu temporis paullatim ingrauescit, *

C

* Placet

* Placet hic quaedam ex b. CHRISTOPH. STARKII *biblioth. exeget. in N. T. h. l.* adferre : Vti, si maleficis stigmata inuruntur, initio dolor existit grauissimus, deinde vero locus adustus occallefcit : ita illi homines primo stimulos in conscientia sentiunt, & animo impressa monumenta criminum circumferunt, seque ipsos condemnant, Tit. III. 11, tandem vero plane indurescunt, sensusque expertes fiunt, nullas internas externasque castigationes amplius curantes, conf. Eph. IV. 16, ubi vocantur ἀπληγῶτες, qui dedoluerunt, nullum dolorem in conscientia amplius sentiunt.

§. XXI.

Iam ergo pronum erit determinare, qualem *hominis statum* conscientia cauteriata significet. Quum enim ea hic notetur, quae *omni sensu carens*, suo iudicandi munere numquam recte fungitur, talem animi statum inuoluit, in quo homo propter contractum peccandi habitum vitia, quae designat, non sentit, eorumque ad legem exigendorum ferendique sani iudicii facultate non amplius pollet.

§. XXII.

Hinc simul patet, conscientiam cauteriatam diuturna peccandi consuetudine contrahi : haec vero ex frequenti plurium actionum malarum repetitione consequitur ; & si multitudine vitiorum saepe & longo tempore iteratorum valde corroboretur, tandem euadit in *habitum* : hic vero in alteram quasi naturam conuertitur. Hinc fieri necesse est, vt conscientia, licet initio obstrepens, quia eius latratus malitioso consilio obtunditur, deinde paullatim obmutescat, & crepare desinat. *

* Tales homines putant haud raro, conscientiam suam *tranquilam*

CAUTERIO NOTATA.

19

iam & serenam esse, quod non mordeat amplius. Sed dentes, ut apte rem quidam expressit, conscientiae extracti sunt, ut mordere amplius haud possit.

§. XXIII.

Experientia enim comprobatur, conscientiae mordentis sensum maiorem esse, ubi primo actio prava perficitur, sensum vero imminui, & animo minorem stimuli sui impressionem relinquere, si illa crebrius iteretur. Vnde potest colligi, diuturno male agendi usu tandem adeo infringi conscientiae sensum posse, ut ad omne vitium, graui veluti sopore oppressa, tacita conniueat, nec vnquam mentem scelerum patratorem memoria stimulet aut terreat.

§. XXIV.

Quod si vero in ipsas causas porro inquiramus, cur conscientiae strepitus ab hominibus ex destinato consilio quasi in herba suffocetur; grauissimos intellectus errores & certa praecudicia illud efficere deprehendimus. Homo enim, cuius conscientia cauterio iniusta est, aut plane Deum abnuat, eiusque existentiam in dubium vocat, adeoque Atheismi reus peragitur: aut eundem pro iusto malefactorum vindice non agnoscit, sed criminum impunitatem ac veniam sperat: aut suas actiones malas esse haud credit, legum ignorantia vel sui peruerso amore impeditus: aut operoso negotio actiones ad normam legis examinandi ex ignavia supersedet: aut denique sui ipsius adeo est incurius atque negligens, ut de futuro cogitare, securumque animum seria voluntatis diuinæ iudicii que futuri consideratione fatigare & turbare non sustineat.

C 2

§. XXV.

§. XXV.

Praecipue vero conscientiae cauteriatae natura ex primario eius *effectu* agnoscitur, qui triplex est. Etenim qui ea laborat, aut contra conscientiam apertis veritatibus, de quibus conuictus est, malitiose contradicit, easque hoc fine negat, ut earum vis animum in errandi vel peccandi proposito non inquietet: aut eiusmodi actiones, quas malas esse manifesto nouit, conscientia licet reclamante, consulto perpetrat: aut ex prauo sui amore omnia, quae ipse agit, recte facta reputat, dum nullam sibi legem praescriptam esse, nihilque non licere credit.

§. XXVI.

Quum conscientiae bonus *usus*, ex scopo summi conditoris, ad *felicitatem* nostram spectet, siquidem actiones dirigit, ne enormi male agendi licentia nos ipsos reddamus miseros; Hinc intelligi facillime potest, conscientiam cauteriatam, quae extra usum legitimum constituta est, summam inuoluere *miseriam*: impedit enim eiusmodi status, quo minus homo illius dictamine a perniciosis actionibus auocetur, & ad salutares excitetur.

§. XXVII.

Hinc etiam fieri cernimus, ut huius generis homines, qui conscientiae usum exuerunt, & accusationis condemnationisque internae, qui eius sunt actus, omni sensu carent, ad quoduis facinus nefandum procliuēs sint, nec ullo Dei aut poenarum metu inde deterreri queant. Quid ergo mirum, si infinita mala, tum naturalia, tum moralia, inde nascantur?

§. XXVIII.

CAUTERIO NOTATA.

21

§. XXVIII.

O igitur infelices homines, quorum conscientia, quam semper vigere oportebat, adeo incalluit, omnemque recte iudicandi conatum deposuit, qualis cauteriata esse solet! Parum sane abest, quin adferam, grauissimum illud *indurationis* iudicium, quo nihil miserius, nihil deterius cogitari potest, ibi proxime adesse; vbi conscientiae moderamen negligitur: hoc vero quam desperatam rerum conditionem secum ferat, nemo est, qui nesciat.

§. XXIX.

Interim hoc de conscientia cauteriata probe notandum, quod ab iis ipsis, qui ea laborant, admodum raro agnoscatur, ab aliis contra multo facilius videri possit. Immo fieri potest, vt illi ipsi, qui in conscientia cauterii stigma gerunt, licet alias acutissimo iudicio & singulari eruditione praediti, exterioris honestatis specie decepti, se prae aliis bonos piosque esse iactitent, eamque conscientiae cauteriatae labem, qua ipsi notati sunt, in aliis praeter rei veritatem grauissime arguant.

§. XXX.

Facile etiam ex dictis colligitur, admodum difficile esse, cauteriatae conscientiae *medelam* adhibere. Quum enim omnis vitiorum sensus sit sublati: plerique conatus ad eam corrigendam irriti sunt, & fructu suo excidunt. Neque enim ea iudicandi vis superest, qua ad criminum agnitionem saluiferam homo eiusmodi perditissimus reduci queat.

§. XXXI.

Legis quidem hoc est negotium, vt peccata arguat,
C 3 homi-

hominesque intimae corruptelae conuincat, quod fit, conscientiam terrendo, id est, impellendo, ut actiones legi contrarias, ut malas, damnet. Sed quum isthaec legis efficacia, mediante conscientia, se exserat, ab eaque plurimum pendeat; manifestum sane est, eos, quorum conscientia quasi obrusa omni sentiendi vi destituitur, etiam ipsa legis denunciatione aegre ad suae miseriae agnitionem, statusque deprauati seriam emendationem deduci posse.

§. XXXII.

Quae igitur conscientiae cauteriatae *damna* sint, ex dictis patet. Nam praeterquam quod isti homines sibi-
met ipsis omnem sese conuertendi aditum praecludant, & flagitiis suis poenas sibi certissimas arcessant, tanquam propriae felicitatis pessimi hostes; etiam vniuersae reipublicae & ecclesiae instar carcinomatum maxima adferunt nocumenta, dum prauis exemplis sanos quoque, qui eorum societati miscentur, inficiunt, adeoque omnibus vitiis veluti portam aperiunt.

§. XXXIII.

Ceterum quam saepissime fieri, ut conscientia cauteriata tandem in miserrimam *desperationem* desinat, plurimis exemplis commonstrari posset.* Hoc vero quo pacto fiat, ostendam. Contingere enim solet, ut, quocumque id tandem modo fiat, vitae male actae turpitudine agnoscatur, quando conscientia longo quasi somno consopita, de nouo euigilat, & officium diu suspensum, iam eo fortius exsequi inchoat. Quod dum fit, nimia vitiorum multitudo, una cum infinita culpa poenisque promeritis, simul animo occurrit, & vno velut intuitu repraesentatur; ex quibus
emer-

CAUTERIO NOTATA.

23

emergendi quia nulla apparet ratio, plenaria animi abie-
ctio consequi potest, nisi ad infiniti valoris meritum Chri-
sti homo refugiat.

* Singulare exemplum exhibet libellus, Berolini 1728. 8. excusus, ex
Anglico in Germ. sermonem conuersus: *Der triumphirende
Christ, und dritte Spira, iener in den letzten Reden und dem
außerordentlichen Bezeigen eines Englischen Edelmanns, dieser in
dem Leben und der schrecklichen Verzweiflung, wie auch im
Tode eines iungen Englischen Edelmanns zu Paris. cet.*

§. XXXIV.

Quod igitur hominis, salutem suam amantis, offi-
cium sit, his probe ponderatis, nemo non videt. Quum
enim *cauterii macula* conscientiam penitus deprauet, &
ad summam *infelicitatem* viam pandat: summopere no-
bis cauenda est. Quia vero ex neglecto conscientiae di-
ctamine & crebro peccandi vsu oritur; sedulo curan-
dum, ne eius adhuc vigentis contempto iudicio & sup-
presso quasi strepitu, contra eius sententiam quidquam
fufcipiatur, aut emendationis propositum in futurum dif-
feratur. Contra ea conscientiae dictamini in omni vita
obsequendum, faciendis, quae cominendat, bonis, &
fugiendis, quae damnat, malis. Saepe etiam torpens
conscientia, exacta sui exploratione & legis seria inculca-
tione, ex somno excitanda & ad vsum reuocanda est.

§. XXXV.

Quum non pauci sint, quorum conscientia eam,
quam descripsimus, luem contraxit; superest, vt paucis-
simis doceamus, quonam modo illis consuli debeat;
qui cauterii stigma in conscientia gerunt: ita, vt in ipso
sanandi

sanandi modo, qui sanctioris disciplinae proprius est, tantum summa stringamus vestigia, enumeratis praecipuis, quae huc pertinent, momentis.

§. XXXVI.

Quamquam enim difficile esse ostendimus, animo tam desperato morbo laboranti medicas manus admove-
re; tamen haud sane crediderim, fieri omnino non posse, ut conscientia cauteriata sanitati restituatur.* Quum enim intellectus animae rationalis facultas sit essentialis & necessaria, adeoque plane destrui nequeat, conscientia vero ad intellectum pertineat: ergo haec ipsa etiam, licet maxime corrupta sit, quoad iudicandi facultatem semper manet, tametsi actum detrectet. Quia enim de omnibus cognitis iudicare mens nostra potest, de actionibus quoque iudicium ferre nihil prohibet: quae si ad legem diuinam exigantur, earum deprehenditur bonitas aut prauitas, id quod conscientiae est negotium: quod dum exsequi incipit, iam sensu quodam valet, adeoque cauterium aboletur.

* Idque etiam exempla quaedam comprobant. Læge librum, item ex Anglica lingua a GE. KLEIN- NICOLAI versum: *Das ernstliche Verlangen Gottes auch nach der größten Sünder Bekehrung und Seligkeit, in dem merckwürdigen Leben einer gewiss-
edlen Person privat- Stander in Engelland, cet. Lipsiae, 1721. 8.*

§. XXXVII.

Quod ad ipsum *medendi modum* attinet, tribus praecipue opus est, si quis conscientiam aegram sanari velit; quorum vero hic non vberior deductio, quam theologis relinquimus, sed nuda mentio exspectanda erit. Etenim ut conscientia ad integritatem priorem restituatur, neces-
se

CAUTERIO NOTATA.

25.

se est, ut eum, quo ante carebat, sensum recipiat, & damna insuper, quae vitiis arcessita fuerant, tollantur, quae vero neglecta, deinceps compensentur. Hinc requiritur: 1) ut malefactorum prauitas agnoscatur, 2) ut culpae ac poenae reatus, adhibito medio sufficienti, deleatur, & venia per Christum impetretur, & denique 3) ut conscientiae resuscitatae attendendo, ad vitam emendandam omne studium conferatur.

§. XXXVIII.

Haec ut bene succedant, tria etiam subsidia commendamus, quorum legitimus usus ad hunc obtinendum finem apprime idoneus est: ardentibus ad Deum preces, quibus fortis eius gratia impetratur: assidua sacrae scripturae tractatio, quae veram emendandae vitae viam monstrat: & fortunae aduersae dures, qua haud raro fieri videmus, ut homines perditissimi ad meliorem frugem perducantur, in quibus corrigendis reliqua remedia frustra adhiberi videbantur.

§. XXXIX.

Rectius igitur consilium non suppetit, illis sequendum, qui in stupefacta conscientia cauterii notas portant, quam ut toti in eo sint, ut eo, quem laudauimus, modo conscientiae oblitteratae succurrant, & iis, quae huc faciunt, adminiculis recte utantur. Ita enim sanguis Iesu Christi, qui semetipsum inculpatum Deo immolauit per Spiritum sanctum, eorum conscientiam repurgabit ab operibus mortuis, ad obsequium Deo viuenti praestandum.

Ebr. IX. 14.

D

PRAE.

PRAECLARE DOCTO PRAESTANTISSIMO QVE
RESPONDENTI
MINISTERII ET SVMMORVM IN PHILOSOPHIA
HONORVM CANDIDATO DIGNISSIMO.

S. P. D.

P R A E S E S.

Do quum sint, ex magni Berolinsium quondam theologi, h. REINBECKII, * sententia, digni veritatis caelestis ministri requisita, *scientia & conscientia* : vtriusque TE nomine publice hic collaudare & sacro ministerio dignum aptumque declarare nullus dubito. Ad *scientiam* quod attinet, quum *theologus in scripturis nascatur*, & vero sacrae litterae sine solida *linguarum originalium* notitia a theologo, ea, qua decet, ratione intelligi nequeant : TV eximia vtriusque sacrae linguae notitia dudum institutus imbutusque fuisti. Mirabar, quum ante complures annos in hanc academiam primum ablegatus esses, quantam tum in his linguis intelligentia polleres, adeo ut vere adseuerare auserim, nullum iuuenum, ad hanc academiam ex scholis primum accedentium, TVI similem hac in re me vmquam inuenisse. Habebam tunc collegium aliquod in *dicta veteris nouique test. probantia, per omnes locos theologicos deducta*, e graeco pariter ac ebraeo fonte explicanda, vbi plerumque reliquis omnibus praeibas, dictumque haud

* In ordinationis ecclesiasticae testimonio, dato concionatoribus euangelicis, noster in Silesiam missus, quod in *actis hist. eccl. Vinariens.* tom. VI. p. 370. exstat, indeque cum notatu dignis observationibus de propagato stabiliroque, occasione nuperae tempestatis bellicae, per Silesiam euangelio, apud Barauos recensum est in *miscell. Groningans.* tom. IV. Fasc. I. p. 120. 121.

GRATVLATORIA.

27

haud raro difficillimum, a me indicatum, ex tempore ita exponebas, vt saepius debito laudis encomio publice TE exornarem, reliquis bis ac ter idem dictum, antequam breui exegeſi a me illuſtraretur, repetentibus. Poſtea per totum academicae vitae curriculum ſcientiam TVAM auxiſti, omnesque theologiae partes ita addidiſti, vt quam ſaepiſſime iamdudum pro roſtris ſacris hic verba facere, aliosque, variis caſibus praepeditos, ſubleuare poteris. Neque *philosophica* a TE ſtudia, quantum theologo profunt, neglecta eſſe, toti ORDINI PHILOSOPHICO, TE nuper ad examen vocanti, dignumque habenti, cui honos philoſophiae ſummus conferatur, ſatis ſuperque probaſti. Qua in re PLVR. REVERENDI PATRIS exemplum, qui inter ipſa academiae noſtrae ſolemnia iubilata eodem gradu eſt cohoneſtatus, recte fuiſti imitatus, a me ad hoc ipſum antea excitatus. *Conſcientiae* vero TE non minorem curam habuiſſe, vita TVA, hic peracta, quam piam prorsus & inculpatam fuiſſe toti ciuitati notum eſt, omnes adhuc docuit. Ita namque decebat eum, qui liberis informandis & ad Deum ducendis operam ſimul digne nauabat. Quod quanta cum fidelitate feceris, non ſine iucunditate aliquando coram inſpexi. Satis itaque docuiſti, TE, quod ab eccleſiae doctores requirit gentium apoſtolus, *myſterium fidei tenere in conſcientia pura*, 1 Tim. III, 9. Et boni hic ominis loco eſſe putem, quod argumentum diſſerendi in cathedram producturus, ex ipſa vtiliſſima de *conſcientia* materia quamdam ſelegeris, *cautiorque inuſtam* multorum proh dolor! conſcientiam, de qua Pauſlus *ἡμετέρας* loquitur, vberiori conſiderationi ſubiaceris. Quo in argumento, me inſcio electo elaboratoque, quae monenda videbantur, ſubinde inueni, prae-

D 2

cipue

cipue quod sola propria meditatione (quae utique primaria solide eruditi res est) físus ad hoc thema euoluendum primum adgressus eras, ita comparatum, ut, si vllum aliud, ex eruditissimorum virorum cogitatis & antiquitatis adparatu lucem non contemnendam expectet. Vnde, ut hunc defectum suppleres, suppeditatis variis subsidiis hic illic quaedam nunc immutasti, nunc addidisti, nunc etiam, quod nimis theologica videbatur, me monente, demisti integram partem practicam, ex theologia morali repetitam, relictis tantum paucissimis monitis, ex Christianismo fluentibus. Non mea itaque, sed TVA est dissertatio, in qua concinnanda emendandaque TVAM industriam & dexteritatem laudare debeo. Varia, fateor, adiecissim, nisi theologica visa fuissent. Ita v. c. de variis conscientiae cauteriatæ *gradibus* non pauca moneri potuissent: quæ de re conferenda videntur, quæ h. RAMBACHIVS in vltima sua *concione poenitentiali* * nobis Giffensibus proposuit, a me post praematurum eius obitum luci publicæ exposita. Addere etiam, nisi itidem theologicum esset, potuisses, non facile iudicandum esse, hunc vel illum speciatim cauteriatam habere conscientiam, nisi ex certissimis hoc cognoueris criteriis. Praestat enim, iudicium suum suspendere, aliumque seruum Deo committere, & pro eo preces ad Deum fundere, quam hac in re in iudicando nimis esse praecipitem, & seruori naturali ac potius carnali quidquam indulgere, statimque alium, nullius criminis, nullius falsæ doctrinae conuictum, licet varie tractatum, pro diabolo, haeretico, hypocrita, lesuita, fanatico, fraudatore, impostore, nouatore, Israelis turbatore, carcinomate,

ordinis

* Von den Kennzeichen der herannahenden Gerichte Gottes, part. 1. sermonum Giffensium, vernacula lingua Bremae editorum, p. 482. 199.

ordinis theologici gangraena, & quae sunt alia, publice priuatimque proclamare. Vah! quantum peccatum est, eum pro diabolo habere, qui Dei est filius? Interim ὁ δὲ Ἰησοῦς ἢ ὑπομνήν καὶ ἢ πίσις τῶν αἰγίων, Apoc. XIII, 10. *Beati estis*, inquit seruator, eadem ratione tractatus, Matth. V, 11. 12. *quum probris exceperint vos, & persequuti fuerint, & dixerint omne malum verbum* (scomma, ludibrium, calumniam) *contra vos, mentientes, propter me. Gaudete & exsultate, quia merces vestra multa est in caelis.* Sic enim insectati fuerunt prophetas, qui ante vos fuerunt, Et cap. X, 25. *Quod si patrem familias vocarunt Beelzebul, quanto magis domesticos illius?* Similia innocentium solatia exstant 2 Cor. VI. 8. διὰ δόξης & αἰτίας, διὰ δυσφημίας & ἐνφημίας ὡς πλάνος, & ἀληθεύς. & 1 Pet. IV. 12. sqq. Sed vt eo, vnde digressus eram, reuertar, gratulor TIBI ex animo de praesenti eruditionis TVAE specimine, summisque honoribus, mox TIBI conferendis. Ego neutiquam dubito, quin expedite aliorum dubia sis eneruaturus, qui iam nuper amico TVO, meo sub praesidio cathedram ornanti, & nunc vicissim TEcum dubia sua publice communicaturo, docte opposuisti. Et sicuti confido, TE in virtute illa imitatorum Christi primaria, vera *mentis humilitate* (Matth. XI, 29.) prauaque φιλαυτῆς abneganda semper perseueraturum: ita opto speroque, vt fructum mox studiorum TVORVM, dudum promeritum, capias laetissimum. Quo ipso & duo fratres TVI, qui laudatissima ratione in sacras litteras hic itidem incumbunt, ad praeclara quaeuis magis magisque excitabuntur. Vale.

Scribebam in academia Ludouiciana, die IV. Aug.

clō lccc XLV.

Ges

* Graecum verbum ὀνειδίζειν, quod hic extat, non solum de *primariis conuiciis*, sed etiam *publicis*, quae apud magistratum fiunt, adhiberi obseruat hic WOLFVS *enr.* h. l.

Geehrter Freund! da Pallas heute
Dich mit dem Kranz der Ehren schmückt;
Da reine Lust und süße Freude/
Dein und der Deinen Herz entzündet:
Vergönne! daß auch ich mich freue.
Und Dir der Wünschen Beyrauch streue.

Da bist es wehrt/ Dein Thun und Wissen/
Dein Fleiß bringt die Belohnung mit.
Wer sollte den nicht ehren müssen/
Der die so edle Bahn betritt?
Du darfst auf Pindus stolzen Höhen/
Getrost nach jenem Lorbeer gehen.

Du gehst hin/ doch ohne Prangen/
Ich weiß/ daß Du die Demuth liebst;
Und daß bey diesem Unterfangen
Du nur dem HErrn die Ehre giebst.
So geht es an/ auf diese Weise/
Daß auch ein Christ Magister heiße.

Viel Glück darzu! des Himmels Segen
Becröne Deinen Ehren- Stand.
Dich führe stets auf frohen Wegen/
Des Höchsten treue Gnaden- Hand.
So mache dann bey gutem Glücke/
Noch manche schöne Meister- Stücke.

Mit diesen wenigen Zeilen wolte dem Herrn Candidat/
seinem sehr lieben Freund und Gönner/ zu der be-
vorstehenden Magister- Würde von Herzen
Glück wünschen

M. Heinrich Daniel Müller/

Definitor und Pfarrer an der Stadt-Kirche zu Gießen.
Oppon. Freund!

Freund! da dein Verdienst Dich erönt, senckst sich meine Feder nieder,
Und vermehrt die holde Zahl wohlgemeinter Freundschafts Lieder:
Nur die Treue schmückt und adelt meiner Flöthe heiseren Ton.
Doch wer lobet Dich nach Würden? Du bekränkter Musen-
Sohn.

Lebe denn fein lange Zeit in den jetzt erkämpften Würden:
Draucht Dich einsten Gott im Amt zu Ertragung schwerer
Würden:

So gedенcke, daß die Weisen Dich dazu bequem geschäft,
Da Sie Dir mit frohem Lächeln diesen Lorbeer aufgesetzt.

Hiermit statet seinen schuldigen und aufrichtigen
Gückwunsch ab

Christian Jacob Panzerbieter / Opp.

Wohl angewandte Müß! o theure Frucht der Stunden!
Wenn auf die Hitze uns ein holder Abend küßt,
Wenn der gestählte Fleiß den Lorbeer-Kranz gefunden,
Worauf der edle Trieb erhabner Geister zielt.
Wer zweifelt, werther Freund! an Deinem tiefen Wissen,
Der Beyfall kluger Welt gibt keinen Neidern nach,
Die endlich doch beschämt der Wahrheit weichen müssen:
Weil keine Thorheit je die Weisheit schätzen mag.
Gott laße Deinen Kranz in stetem Aufwachs grünen:
Es baue seine Hand Dir ein beständig Wohl:
Dein emsiges Bemühn muß uns zum Beispiel dienen,
In welcher Ordnung man zu Ehren steigen soll.

Dieses wolle zur Bezeigung seiner aufrichtigen
Freundschaft und Liebe beyfugen

Friedr. Andr. Walther / Oppon.

Wenn

Wenn mancher Freunde Mund bey Deinem Glücke singt,
 Den sonsten weiter nichts als wahre Freundschaft reget;
 So findt ein Bruder ja, wenn er es recht erweget,
 Bey sich den stärcksten Trieb, der ihn zum jauchzen zwingt.
 Drum reichen wir vergnügt Dir unsre treue Hand.
 Nimm Du den Glückwunsch an, der Liebe Unterpfand,
 Den frohe Herzen Dir hiemit vor Augen legen:
 Der oberste Regent bekröne Deinen Fleiß,
 Er überschütte Dich mit reichem Maß von Segen,
 Und richte Dein Bemühen zu seines Nahmens Preiß.

Diese Zeilen wolten zur Bezeugung ihrer aufrichtigen
 Liebe gegen den Verfasser beffügen

Desselben beyde Brüder

Fried. Wilh. Snell / Opponents.
 und

Nich. Ludw. Snell/
 S. Theol. Studiosi.

PLaudite Pierides, meritis & dicite laudes
 Huic, qui Palladiis artibus incubuit.
 Sublimem studiis Sophien qui iunxit amoenis,
 Et sacram Musis miscuit Eusebien.
 Nunc etiam celsam scandit cum laude cathedram,
 Doctaque sub magno Praefide verba facit.
 Huc vos frondosa praecingite tempora lauro,
 Dicentes, studii praemia digna cape.

In honorem Praenobilissimi Domini Candidati
 gratulandi causa scripta

IO. MARTINVS HESS,

Hanonico-Solitaricus, S. Theol. Cultor.

1. Casp. Jac. Huttnis de Inauguratione Sabbati Christiani Pentecostalis Act. II. 1.
2. Christ. Frid. Aderus de Nicolao Diacono, haeretic Nicolaitarum non auctore; de quo luc. mentione fecit Act. VI. 5.
3. Mic. Nonner de Finibus à Deo per magnam famam, regnante Claudio in orbe grassantem, intentis ad Act. XI. 28. seq.
4. Gottfr. Krause (Prof. G. J. Zachariae) Illustratio loci Act. XVIII. 28.
5. Jo. Tob. Lechke de Provocatione S. Pauli ad Caesarem.
6. Jo. Ein. Imman. Walchius de Publico negotio Meliteniensi. Act. XXVIII. 7.
7. Jo. Christ. Klemm Disputatio Paulina cum subd. super modo & medio consequendi salutem eternam.
8. Mic. Dav. Brügge Tertig, scriba Ep. Pauli ad Romanos. Rom. XVI. 22. Subiunctis quibusdam Esopentia Paulina Speciminis.
9. Chr. Bach. Heilmann Inquisitio: num vaba Pauli I. Cor. I. 12. Goswami, laudis vel aspara sensum habeant.
10. Chr. Aug. Christ. Calver ad I. Cor. I. 23.
11. Hfr. Gottl. Cansius de eo quid iustum, decorum & honestum est circa tribunalia fore, occas. I. Cor. VI. 7.
12. Joach. Currey Gieser de Reconciliatione cum Deo per I. C. ex II. Cor. V. 21.
13. Christ. Mafcovius Applicatio loci II. Cor. VIII. 1.
14. Mart. Henr. Tensch (Prof. G. D. Michaelis) de Prica singulima ejus civis Christiani sunt ad Gal. IV. 26.
15. Juch. Opertini Simpliciter divina sententia Paulina Ep. II. 12. de Scriptis Evang. non th. fens doctorib; sed malinis etia spiritib;.
16. Chr. Gottl. Hofmann Introductio in Lectionem Ep. ad Coloss.
17. Frid. Sal. Weblin (Prof. Stiebrich) Platonismus in Corinthianismo rediens à Paulo in Ep. ad Coloss. profugatus. occ. I. Cor. II. 9.
18. Casp. Jac. Huttnis de Epistola ex Laodicea in encyclica ad Ephesios servata Col. II. 20.
19. Jo. Just. Gieseler de Neoplatonismo luto & illicito ad I. Tim. III. 6.
20. Jo. Ad. Glander de Interpretatione loci I. Tim. III. 16.
21. Hipp. Christ. Hufs de sejunio Pontificiorum quadagesimali secundum Orac. div. I. Tim. IV. 1-5.
22. Jo. Petr. Sall (Prof. E. F. Neubauer) de Conscientia caeteris notata ad I. Tim. IV. 2.
23. Jo. Dav. Baierus de Pietate quatuor. I. Tim. VI. 5. 6.
24. Jo. Bernh. Rambowski Analysis logica II Ep. ad Tim.
25. Jo. Sal. Semler Observati. exegeticocriticae & miscellae, praecipue super II Tim. III. & IV.
26. Chr. Aug. Heumannus de Haereticis Paulinis Tit. III. 10.
27. Mart. Trüblich (Prof. J. C. G. Farnung) de Adabracadabrigencia in ministerio eclesiastico observanda ex Tit. II. 1.
28. Gebh. Aug. Schmeller Hexa dictorum Ep. ad Hebr. Cap. V. 11 — VI. 12. paralytatur.
29. Joach. Henr. Dries de Non consummati Patribus I. S. ad Hebr. XI. 39. 40.
30. Christ. Kortholtus de Simone Petro, primo Apostolorum & uelimo.
31. Jo. Gottl. Fabri Systeem virtutum Christianarum pragmaticum ex II Petr. I. 5. 6. 7.
32. Jo. Christ. Kirchmeier de Falsis Doctoribus Dominum ipsorum entorem negantib; ad II Petr. II. 1.
33. Jo. Jac. Gieseler (Prof. B. Wagner) de Fine mundi, ad illustranda Cl. Apoc. XX. 11. XXI. 1. II Petr. III. 7. seqq.
34. Joach. Langii Hagoze Exegetica generalis in Ep. I. Joannis.
35. Jo. Gerhard de Tribus Testibus in coelo I. Joh. V. 7.
36. Jo. Henr. Becker de Dei nostri gratiam in Esiriviam transmutantibus. sub. 4.
37. Fr. Andr. Hallbauer Commentatio in Apoc. II. 2 de Exploratione Apostolorum Praesentium.
38. Fr. Christ. Löffers de Poetis Latinis Bibliis.

308

306

305

304

303

302

301

300

299

298

297

296

295

294

293

292

291

290

289

288

287

286

285

284

283

282

281

280

279

278

277

276

275

274

273

272

271

270

269

268

267

266

265

264

263

262

261

260

259

258

257

256

255

254

253

252

251

250

249

248

247

246

245

244

243

242

241

240

239

238

237

236

235

234

233

232

231

230

229

228

227

226

225

224

223

222

221

220

219

218

217

216

215

214

213

212

211

210

209

208

207

206

205

204

203

202

201

200

199

198

197

196

195

194

193

192

191

190

189

188

187

186

185

184

183

182

181

180

179

178

177

176

175

174

173

172

171

170

169

168

167

166

165

164

163

162

161

160

159

158

157

156

155

154

153

152

151

150

149

148

147

146

145

144

143

142

141

140

139

138

137

136

135

134

133

132

131

130

129

128

127

126

125

124

123

122

121

120

119

118

117

116

115

114

113

112

111

110

109

108

107

106

105

104

103

102

101

100

99

98

97

96

95

94

93

92

91

90

89

88

87

86

85

84

83

82

81

80

79

78

77

76

75

74

73

72

71

70

69

68

67

66

65

64

63

62

61

60

59

58

57

56

55

54

53

52

51

50

49

48

47

46

45

44

43

42

41

40

39

38

37

36

35

34

33

32

31

30

29

28

27

26

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

0

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

393

394

395

396

397

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

421

422

423

424

425

426

427

428

429

430

431

432

433

434

435

436

437

438

439

440

441

442

443

444

445

446

447

448

449

450

451

452

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

465

466

467

468

469

470

471

472

473

474

475

476

477

478

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

490

491

492

493

494

495

496

497

498

499

500

501

502

503

504

505

506

507

508

509

510

511

512

513

514

515

516

517

518

519

520

521

522

523

524

525

526

527

528

529

530

531

532

533

534

535

536

537

538

539

540

541

542

543

544

545

546

547

548

549

550

551

552

553

554

555

556

557

558

559

560

561

562

563

564

565

566

567

568

569

570

571

572

573

574

575

576

577

578

579

580

581

582

583

584

585

586

587

588

589

590

591

592

593

594

595

596

597

598

599

600

601

602

603

604

605

606

607

608

609

610

611

612

613

614

615

616

617

618

619

620

621

622

623

624

625

626

627

628

629

630

631

632

633

634

635

636

637

638

639

640

641

642

643

644

645

646

647

648

649

650

651

652

653

654

655

656

657

658

659

660

661

662

663

664

665

666

667

668

669

670

671

672

673

674

675

676

677

678

679

680

681

682

683

684

685

686

687

688

689

690

691

692

693

694

695

696

697

698

699

700

701

702

703

704

705

706

707

708

709

710

711

712

713

714

715

716

717

718

719

720

721

722

723

724

725

726

727

728

729

730

731

732

733

734

735

736

737

738

739

740

741

742

743

744

745

746

747

748

749

750

751

752

753

754

755

756

757

758

759

760

761

762

763

764

765

766

767

768

769

770

771

772

773

774

775

776

777

778

779

780

781

782

783

784

785

786

787

788

789

790

791

792

793

794

795

796

797

798

799

800

801

802

803

804

805

806

807

808

809

810

811

812

813

814

815

816

817

818

819

820

821

822

823

824

825

826

827

828

829

830

831

832

833

834

835

836

837

838

839

840

841

842

843

844

845

846

847

848

849

850

851

852

853

854

855

856

857

858

859

860

861

862

863

864

865

866

867

868

869

870

871

872

873

874

875

876

877

878

879

880

881

882

883

884

885

886

887

888

889

890

891

892

893

894

895

896

897

898

899

900

901

902

903

904

905

906

907

908

909

910

911

912

913

914

915

916

917

918

919

920

921

922

923

924

925

926

927

928

929

930

931

932

933

934

935

936

937

938

939

940

941

942

943

944

945

946

947

948

949

950

951

952

953

954

955

956

957

958

959

960

961

962

963

964

965

966

967

968

969

970

971

972

973

974

975

976

977

978

979

980

981

982

983

984

985

986

987

988

989

990

991

992

993

994

995

996

997

998

999

1000

Mit diesen wenigen Zeilen
seinem sehr lieben Freund
vorstehenden Magister
Glück wünschend
M. Heinrich Damm
Definitor und Pfarrer an der Stadtkirche
Oppon.